

სოფლად განვითარებული უარყოფითი მოვლენების გამომწვევი მიზეზები შიდა ქართლის რეგიონში

ზაზა ბარბაქაძე
სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

იმ პროცესებმა, რომელიც 90-იანი წლებიდან დღემდე განვითარდა, და წარუშლელი კვალი დაატყო საქართველოს ეკონომიკას, რამდენიმე ათეული წელია ტრანსფორმაციის პერიოდში იმყოფება. საბჭოთა კავშირის დაშლისა და სოციალისტური ეკონომიკის რღვევის შემდგომ ქვეყნის დღის წესრიგში დადგა საბაზრო ეკონომიკისა და დემოკრატიზაციის ფორმირების პროცესი. ეკონომიკური პოლიტიკა და რეფორმები მთელი ამ ხნის განმავლობაში წინააღმდეგობრივ ხასიათს ატარებდა. პოსტსაბჭოთა ქართული ეკონომიკის კატასტროფულმა დაცემამ და შემდგომში ეკონომიკაში მიმდინარე პროცესებმა ასახვა პოვა ეკონომიკის სტრუქტურულ ცვლილებებზე. ეს უკანასკნელი მნიშვნელოვნად აისახა ეკონომიკის სექტორულ ტენდენციებზეც.

საკვანძო სიტყვები: კვების პროდუქტები, ექსპორტ-იმპორტი, სოფლის იმფრასტრუქტურა, აგრარული რეფორმა, ხვედრითი წილი, მთლიანი შიდა პროდუქტი (მშპ), ემბარგო.

ძირითადი ტექსტი

საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ეკონომიკის ნგრევა პირდაპირ აისახა მის სავაჭრო ურთიერთობებზე. 1990-იანი წლების დასაწყისში ვაჭრობის ძირითადი ობიექტი სასოფლო-სამეურნეო და კვების პროდუქტები იყო. 1992 წელს მათი წილი როგორც ექსპორტში, ისე იმპორტში 90%-ს აღემატებოდა.

1990იანი წლების მეორე ნახევარში ეკონომიკის სხვა დარგების გამოცოცხლებასთან ერთად სასოფლოსამეურნეო და კვებითი პროდუქტების წილი თანდათანობით კლებულობდა, თუმცა სოფლის მეურნეობის წილი მაინც საკმაოდ მაღალი რჩებოდა. 2003 წ. მთლიან ექსპორტში მისი წილი შეადგენდა 36.3%-ს; ხოლო მთლიან იმპორტში – 23%; მთლიანად 1992-2003 წწ. სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ექსპორტი გაიზარდა 12.2-ჯერ, ხოლო იმპორტი – 1.2-ჯერ. ექსპორტის უპირატესი ზრდის ტენდენცია გაგრძელდა 2000 წლის დასაწყისშიც. სურსათისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ექსპორტი უფრო სწრაფად იზრდებოდა, ვიდრე სხვა ქართული პროდუქციის ექსპორტი. ამასთან, სოფლის მეურნეობის პროდუქციის ექსპორტის იმპორტთან სხვაობა უფრო სწრაფად მცირდებოდა, ვიდრე მთლიანად ექსპორტ-იმპორტის თანაფარდობა.

90იანი წლების დასაწყისში, მიწის რეფორმების პარალელურად, დაიწყო სოფლის ინფრასტრუქტურის გარდაქმნაც. დაიშალა აგროსერვისცენტრები, რომლებიც მანქანა-მონყობილობების ტექნიკური მომსახურებით იყვნენ დაკავებულნი და “საქსოფქიმი”, რომელიც შხამქიმიკატებითა და სასუქებით ამარაგებდა კოლმეურნეობებს. ისინი გარდაქმნა კომერციულ, სტრუქტურებად, მაგრამ არ იყო ორიენტირებული მოგებაზე და ინარჩუნებდა მონოპოლიზებულ მდგომარეობას.

სოფლის მეურნეობის ინფრასტრუქტურა საკმაოდ მძიმე მდგომარეობაში აღმოჩნდა. საირიგაციო არხებით წყალი მოსახლეობას, ფაქტობრივად, წინანდებურად უფასოდ მიეყიდებოდა, ხოლო წყლის რესურსების გამოყენებისა და მართვის ორგანიზაციები ფინანსდებოდა სახელმწიფოს მიერ. სახელმწიფოს ხელში არსებული წყლის მეურნეობები ვერ ინარჩუნებდნენ თავიანთ მდგომარეობას – წყლის ტუმბოები, რეზერვუარები, არხები და სხვა ტექნოლოგიები ამორტიზებული იყო, ხოლო წყლის მიწოდება შეფერხებებით ხორციელდებოდა ელექტროენერგიის დეფიციტისა და სათადარიგო ნაწილების ნაკლებობის, ძრავების მწყობრიდან გამოსვლისა და დანადგარების ძარცვის

გამო. ინფრასტრუქტურას უტარდებოდა მხოლოდ მცირე ზომის სარემონტო სამუშაოები და წყალსაქაჩი სისტემები პრაქტიკულად წყვეტდნენ ფუნქციონირებას. 90იანი წლების პირველ ნახევარში ენერგიის ნაკლებობის გამო მხოლოდ რამდენიმე წყალსაქაჩი სადგური ფუნქციონირებდა, უმრავლესობა კი გაჩერებული იყო. მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, 19922003 წლებში მინების 11% ირწყვებოდა, ხოლო 20032009 წლებში კი ეს მაჩვენებელი უფრო შემცირდა და შეადგინა 67%, მაშინ, როდესაც ევროკავშირის საშუალო მაჩვენებელი 2629%ია.

მინერალური სასუქების არასათანადო მიწოდება დაბალი მოსავლიანობის ერთერთი მიზეზი გახდა. საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო მიწების 60%-ზე მეტი საშუალო და დაბალნაყოფიერია და ყოველწლიურად ესაჭიროებოდა 300 ტ. მინერალური სასუქი. ამ მაჩვენებლით საქართველო არასოდეს ყოფილა უზრუნველყოფილი. 1989 წელს საქართველო დაახლოებით 150 ტ. სასუქს იყენებდა, ხოლო 90იან წლებში კი მისი მოხმარება მკვეთრად შემცირდა და 1994 წელს 4,2 ტ. შეადგინა, ამასთან, ამ პერიოდისთვის საქართველო გამოიყენებდა საჭირო პესტიციდების 1%-ზე ნაკლებს, რამდენადაც სასუქების ფასის ზრდამ წარმოების ფასებთან შედარებით შეუძლებელი გახადა, გლეხებს გამოეყენებინათ იგი მოსავლიანობის ნაყოფიერების გასაზრდელად.

უმრავლეს შემთხვევაში შინამეურნეობებს ჰქონდათ არასწორი ან არასრული ცოდნა აგროტექნიკურ და ზოოვეტერინარულ საკითხებზე, ახალ სათესლე მასალებზე, პირუტყვის ჯიშებზე, აგროტექნოლოგიებზე, არ ჰქონდათ მიწის ანალიზის გაკეთების მატერიალური საშუალება, ვერ ერკვეოდნენ სანიტარულ, სალიცენზიო, საგადასახადო, საიჯარო საკითხებში, მათ ცალცალკე არ შესწევდათ უნარი ამგვარი კვალიფიციური კონსულტაციების მიღებისა. გარდა ამისა, შინამეურნეობებს უჭირდათ მცირე სასაქონლო პარტიების ბაზარზე გატანა, რაც დაკავშირებული იყო სატრანსპორტო ხარჯებთან და დროის დანაკარგებთან.

საკმაოდ დიდ პრობლემას წარმოადგენდა სასოფლო-სამეურ-

ნეო ტექნიკის გამოყენება. 1992 წლამდე საქართველო ცენტრალიზებულად მარაგდებოდა სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკით, მაგრამ, პრაქტიკულად, 90იან წლებში ტექნიკური პარკის განახლება არ მომხდარა და მკვეთრად შემცირდა მუშა მდგომარეობაში მყოფი მანქანების რაოდენობაც. ამის შედეგად მექანიზაციის დონე კრიტიკული გახდა და 1994 წელს 1990 წელთან შედარებით საქართველოს სოფლის მეურნეობაში მანქანების რაოდენობა სხვადასხვა კატეგორიების მიხედვით შემცირდა 12-დან 60%-მდე. შემდგომ პერიოდში ეს მდგომარეობა კიდევ უფრო კრიტიკული გახდა. მსოფლიო ბანკის მონაცემებით, 1992 წელს საქართველოში 23500 ტრაქტორი იყო, 1995 წელს – 16600, 2000 წელს – 17199, ხოლო 2003 წელს – 18500. შემდგომ წლებში ეს მაჩვენებელი მხოლოდ უმნიშვნელოდ გაუმჯობესდა. მხოლოდ 1990-1998 წლების განმავლობაში სასოფლო-სამეურნეო სანარმოებში არსებული ტრაქტორების რაოდენობა შემცირდა 2ჯერ, სატვირთო ავტომანქანების რაოდენობა – 2,2ჯერ, ხოლო კომბაინების რაოდენობა – 1,6ჯერ. ამ პერიოდში განადგურდა (თუ ჯართად გაიყიდა) ფერმებისა და კომპლექსების მექანიზებული და ავტომატიზებული ხაზები, ტექნიკური თუ ტექნოლოგიური წარმოების საშუალებანი.

სოფლის მეურნეობა ამ პერიოდში განიცდიდა ფინანსების ნაკლებობას. სოფლის მეურნეობის სესხებს გასცემდა მხოლოდ “აგრობანკი”, რომლის სასესხო პორტფელიც 1995 წელს არსებული ყველა ბანკის დაახლოებით 6%-ს შეადგენდა. ამასთან, ამავე პერიოდში საბანკო სისტემის რეორგანიზაციასთან ერთად ბანკების ინტერესი ნაკლებად რისკიანი სექტორებისკენ იყო მიმართული. მკვეთრად შემცირდა გრძელვადიანი სესხები და ორიენტაცია აღებული იქნა მოკლევადიან სესხებზე, რის შედეგად სოფლის მეურნეობა აღმოჩნდა საბანკო დაკრედიტების მიღმა. დაფინანსების სხვა ინსტიტუტები კი, როგორებიცაა მიკროსაფინანსო ორგანიზაციები, საკრედიტო კავშირები და სხვ. არ იყო ფორმირებული. არც ბანკებს და არც ხელისუფლებას ამ პერიოდში არ გაუტარებია ეფექტური ღონისძიებები სოფლის მეურნეობის ფინანსური საჭიროებების უზრუნველსაყოფად.

რუსეთის მიერ ემბარგოს გამოცხადებამ 2005 წლის ბოლოს ხილსა და ბოსტნეულზე და შემდგომ, 2006 წლის დასაწყისში, ღვინოსა და მინერალურ წყალზე საქართველოს სოფლის მეურნეობის სეგმენტებზე გამანადგურებლად იმოქმედა, რადგან რუსეთის ბაზარი ისტორიულად საქართველოს სურსათისა და სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის ძირითადი საექსპორტო ბაზარი იყო. 2006 წელს ექსპორტი 115 მილიონი აშშ დოლარით შემცირდა, რაც 2005 წლის შემდეგ საქართველოს სოფლის მეურნეობის პროდუქციის რეალური ღირებულების შემცირების 2/3-ს წარმოადგენს. მართალია, 2007 წელს ექსპორტი ნაწილობრივ აღდგა ახალი ბაზრების ათვისების შედეგად, მაგრამ ეს მიღწევაც დაიკარგა 2008 წელს. ამის ერთ-ერთი მიზეზი იყო რუსეთის შემოჭრა საქართველოში, რამაც ქვეყნის რამდენიმე რაიონში გარკვეულწილად ხელი შეუშალა სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოებას, ხოლო შიდა ქართლს, რომელიც საქართველოს ხილის წარმოების ერთ-ერთი ყველაზე უფრო პროდუქტიული რეგიონია, მნიშვნელოვანი ზიანი მიაყენა. ამასთან, შეწყდა ოსეთის გავლით ოსების მიერ საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის „არაოფიციალური“ ექსპორტი, რომელიც რუსეთის შემოჭრამდე ხორციელდებოდა ემბარგოს მიუხედავად. აღსანიშნავია, რომ 2008 წლის საქართველოში რუსეთის შემოჭრის შედეგები მომავალშიც იჩენს თავს. ეს შეფერხება განუსაზღვრელი ვადით შეზღუდავს საქართველოსთვის აღნიშნული ისტორიული ბუნებრივი ბაზრის ხელმისაწვდომობას, ისევე, როგორც პოლიტიკური მიზეზების გამო უკვე დიდი ხანია აშშ-ის ბაზარი დახურულია კუბისთვის.

ამ პრობლემებს ემატება ისიც, რომ სახელმწიფო პოლიტიკა არ იძლევა სტიმულს ფერმების გამსხვილებისათვის. საგადასახადო კოდექსის თანახმად, კერძო საკუთრებაში არსებული 5 ჰაზე ნაკლები მიწა გათავისუფლებულია მიწის გადასახადისგან, რაც აფერხებს მცირე მიწების გაერთიანებას კოოპერატივში, რადგან ამ შემთხვევაში მიწა დაიბეგრება. ამავდროულად, საგადასახადო კოდექსის მიხედვით, სასოფლოსამეურნეო პროდუქტების პირველადი მიწოდება თავისუფლდება საშემოსა-

ვლო და მოგების გადასახადებისაგან, თუ სოფლის მეურნეობის პროდუქციის პირველადი მინოდებით მიღებული შემოსავალი/ მოგება არ აღემატება 200 000 ლარს. ეს ნორმაც არარენტაბელურს ხდის გაერთიანებას, ვინაიდან 200 000ზე მეტი ბრუნვის შემთხვევაში გაერთიანება დაიბეგრება. ასევე თავისუფლდება პირველადი წარმოება დამატებული ღირებულების გადასახადისგან, მაგრამ თუ ორგანიზაცია ფერმერებისგან სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებს შეიძენს მისი შემდგომი რეალიზაციის მიზნით, მაშინ ის ავტომატურად ხდება დღგს გადამხდელი. ასეთი პრაქტიკა აფერხებს დილერი ორგანიზაციებისა და სადისტრიბუციო კომპანიების მონაწილეობას. მეტიც, დაბალი საბაჟო გადასახადები ან სულაც ნულოვანი დაბეგვრა იაფ იმპორტირებულ სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებზე საფრთხეს უქმნის ადგილობრივი პროდუქციის სიცოცხლისუნარიანობას და ზღუდავს ინვესტიციებს ამ სექტორში.

ლიტერატურა:

1. „საქართველოს აგროსასურსათო სექტორი თქვენი ინვესტიციებისათვის“ / www.moa.gov.ge
2. „საქართველოს სოფლის მეურნეობის სფეროს ტრანსფორმაცია, დამოუკიდებლობის 20 წელი“, ფონდი ლიბერალური აკადემია, თბილისი, 2011.
3. „ მწვანე მინდვრები-საქართველოს სოფლის მეურნეობის რეალობა და პოტენციალი“ დეივიდ ლენდი / www.nplg.gov.ge

REFERENCES:

1. “Georgian Agro Sustainable Sector for Your Investments” / www.moa.gov.ge
2. “Transformation of Georgian Agriculture, 20 Years of Independence” Foundation Liberal Academy Tbilisi, .2011
3. “Green Fields-Georgia’s Role and Potential of Agriculture” by David Land / www.nplg.gov.ge

THE CAUSES OF THE NEGATIVE EFFECTS OF RURAL DEVELOPMENT IN SHIDA KARTLI REGION

Zaza Barbakadze

Phd student of GTU

RESUME

The present article contains an overview of the processes that have evolved since the 90's and has made an indelible mark on Georgian economy that has been in transition for several decades. After the collapse of the Soviet Union and the socialist economy, the process of formation of market economy and democratization was put on the agenda of the country. The economic policies and reforms have been controversial throughout this time. The catastrophic fall of the Post-soviet Georgian economy and subsequent processes in the economy reflect the structural changes in the economy. The latter was also reflected in the sectoral trends in the economy.

KEY WORDS: Food products, export-import, rural infrastructures, agrarian reform, gross share, gross domestic product (GDP), embargo (Prohibition of import).